



Akvilina Cicėnaitė: Pastanga perplėšti tylą

Akvilina Cicėnaitė-Charles - rašytoja, gimusi ir užaugusi Vilniuje, doktorantūros studijas baigusi Velingtone, šiuo metu knygas rašanti Sidnėjuje. Su jos istorijomis Lietuvoje gyvena paauglių auditorija, jau išaugo bent viena jaunų suaugusiųjų karta, tiesiasi į jos knygas ir vyresniųjų, ypač mamų, rankos. Publikavusi penkias jaunimui skirtas knygas, gavusi ir įvertinimų, ir apdovanojimų, rašytoja išleido pirmąjį romaną suaugusiems. Ta proga tylomis (nes raštu) kalbamės apie kūrybos užkulisius ir apie buvimą dviejose pasaulio pusėse.

Šių metų Vilniaus knygų mugėje pristatė savo naująjį romaną „Tylos istorija“. Nuo ko prasidėjo šio romano kūryba? Ar buvo kokia užduotis, stiprus vidinis poreikis?

Po „Niujorko respublikos“ niekur neskubėjau - užsirašinėėjau kilusias mintis, siužetus, naujų tekstų nuotrupas. Norėjau remtis mane supančia aplinka, rašyti egzotišką pasakojimą apie miestą, kuriame gyvenu. Vis dėlto jaučiau, kad visos ateinančios istorijos yra ne mano.

Kartais, kai labai pasiseka, vieną pabirų minčių atpažįsti, supranti - tavo. Taip man atsitiko su „Tylos istorija“. Vos tik kilo idėja parašyti apie keturias moteris dvidešimtojo amžiaus istorijos sukuriuose, supratau, kad jau žinau, apie ką noriu rašyti, tereikia atsisėsti ir viską surašyti. Rašyti apie dvidešimtojo amžiaus pabaigą buvo paprasčiau, o amžiaus pradžiai ir viduriui reikėjo pasitelkti spaudos leidinius, dienoraščius, laiškus, atsiversti mažoje Sidnėjaus lietuvių bibliotekoje tikriausiai retai vartomas istorines knygas. O štai pavadinimas atėjo dar vėliau - kai supratau, kas sieja visas keturias knygos moteris.

Gal Sidnėjaus bibliotekoje radai kažką tokio, ko nebūtum radusi Lietuvos bibliotekose? Ar buvo kas nors labai įdomaus, ką perskaitei, bet nepanaudojai kurdama romaną?

Turbūt nė vienoje Lietuvos bibliotekoje nėra tiek daug knygų su sava istorija. Ypatingas kiekvienos atsiradimo kelias – vienos atplukdytos laivais, vežtos lagaminuose, atsisiųsdintos, dėžėmis atiduotos išvykstančiųjų iš Australijos. Senoji išėivių karta miršta, o jaunieji, nebeskaitantys lietuviškai, atveža knygas į biblioteką. Biblioteka – tik vienas kambarys, prikimštas lentynų, iš kurių virsta knygos, pasieniais sustatytos jų – senų ir naujų – dėžės. Kraštotyros knygelės, Kazio Griniaus atsiminimai, „Savanorių žygiai“, net kadaise skaitytos Lazdynų Pelėda ar Žemaitė – varčiau bandydama tarp eilučių užčiuopti praėjusį laiką, prie jo priartėti, siekti įtikinamo pasakojimo. Besirausdama tarp pageltusių leidinių aptikau ir įdomių radinių, sovietmečiu pasirodžiusių užsienyje, ir knygų apie lietuvių diasporą Australijoje. Bet tai – medžiaga jau kitam kūrinui...

Skaitydama tavo romaną, radau tokį sakinį: „Jos pasaulis – tylos pasaulis, jos istorija – tylos istorija.“ Moteris, pasaulis, istorija ir tylą. Ką gali pakeisti literatūra? Ar literatūros galioje ką nors išvis keisti?

Amžinas klausimas – ar literatūra gali pakeisti pasaulį? Atsakysiu klausimu – o priešingu atveju, kodėl išvis rašytume? Rašau, nes tikiu, kad yra dalykų, kurių negalima pamiršti. Literatūra ir yra pastanga perplėsti tylą, perkeisti mąstymą, įžiebtį naujos idėjos kibirkštį, įkvėpti žmones keisti esamą pasaulį. Ji leidžia kritiškai pažiūrėti į save ir kitus, į istoriją, į tai, kaip gyvename ir kodėl. Apie dvidešimtojo amžiaus moteris ir jų likimus rašiau pasitelkdama tylos metaforą. Nenustebau radusi pacituotą būtent šį sakinį, nes man jis – viso kūrinio ašis. Jos – tylinčios moterys, jų istorija – tylos istorija. Rašiau norėdama suteikti joms balsą, o kartu vildamasi, kad dvidešimt pirmojo amžiaus moterų istorija nebebus tylos istorija. Nebe tik *history*, bet ir *herstory*. Myliu tylą, man už ją nėra nieko gražesnio, o kartu – žiauresnio. Rašymas – ir mano pačios pastanga netylėti.

Gamta yra cikliška ir jos gyvavimas nevardinamas istorija. Istorijos linija – tai brūkšnys, proveržis, herojaus pasipriešinimas aplinkybėms, likimui. Man pasirodė, kad pirmosios tavo romane aprašomos moterų kartos gyvena gamtos ritmu, o štai paskutinioji nutraukia užburtą ratą. Kaip manai, iš kur ta moters jėga priešintis likimui ir kokios pasipriešinimo pasekmės?

Rašant man labiausiai rūpėjo atsikartojimai – dėsniumai, sutapimai, panašūs motyvai, pasirodantys skirtingose moterų kartose. Galvojau apie tai, ką perimame, ko išmokstame, kas įbrukta, su kuo gimstame. Ir kas vis dėlto yra *likimas*? Iš anksto nubrėžta nekeičiama trajektorija ar visuomenės, istorinio meto suformuoti lūkesčiai? Man regis, visos romano moterys bando ištrūkti. Bet jų stiprybė glūdi ir jų bendrystėje, o tyrėdamos, nesidalindamos savo patirtimis, savo per gyvenimą sukauptu žinojimu jos ir toliau lieka suktis užburtu ratu.

Lietuviai kartoja du posakius apie likimą: nuo likimo nepabėgsi ir kiekvienas yra savo likimo kalvis. Turbūt tavo pačios pasirinkimas po doktorantūros studijų Velingtone likti gyventi svetur atspindi šį paradoksą? Koks dabar tavo santykis su namais?

Kaip tik dabar mano santykis su namais labiausiai neapibrėžtas, o gal apibrėžiamas iš naujo. Anksčiau išvykimas atrodė nuotykis, žaidimas, egzotika. Patiko nepriklausyti jokiai vietai. Romantika – gyventi tolimoje šalyje, o gal net tarp dviejų šalių, kaip namuose jaustis tarpiniuose oro uostuose, keliauti, megzti naujus ryšius, socialiniuose tinkluose bendrauti su draugais iš viso pasaulio. Būti savotiškoje liminalioje erdvėje, niekieno žemėje, kuri kartu atsiveria ir kaip neribotų galimybių zona.

Dabar išvykimas – jau nebe žaidimas, o pasirinkimas (likimas?). Maniau, kad laviruoti tarp dviejų šalių, (ne)priklausomybės joms paprasčiau, bet kuo toliau, tuo labiau ima slėgti tas neapčiuopiamas pasirinkimo svoris. Gal vis dėlto namai yra ir pasirinkimas, ne tik fizinė vieta, bet ir dvasinis įsipareigojimas? Gal artėdamas prie vienos šalies vis labiau tolsti nuo kitos? Bet jei viską metęs parbėgtum atgal, namo – ten jau neberastum namų.

Anksčiau būčiau pasakiusi, kad namai – ten, kur esu. Namai visada su manimi, namai esu aš. Kalba yra mano namai, ir rašydama esu labiau *namuose* nei kada kitur. Knygoje „Nostalgijos ateitis“ rašytoja Svetlana Boym teigia, kad nostalgija šiuolaikiniam žmogui yra ilgesys namų, kurių jau nebėra, arba kurių niekada ir nebuvo. Ir nors paklausta „ar ilgiesi namų?“ visada atsakau neigiamai, bet kažkuria prasme – ilgiuosi. Tų, kurių nebėra. Gal kartą išėję mes niekada iš tikro nebesugrįžtame, nes grįžti nebėra kur.

Pasaulio literatūros istorijoje apstu autorių, kurie išvyko iš savo gimtosios šalies ir niekada nebegrižo, kūrė svetur, tad susidaro įspūdis, jog kūrėjui netgi būtina

paversti kalbą savo namais, trečiąja erdve. O tada jau nesvarbu, kur esi geografiškai. Dar vienas posakis: geram rašytojui visur turi būti nepatogu. Ar jauti vidinį konfliktą su australietiška aplinka ir ar padeda tai kurti?

Išvykimas – asmenybės pasidalijimas. Viena pusė siekia kurti naują gyvenimą, įsitvirtinti, priklausyti. Išmukti naują šalį, naujus žmones, apsivilkti naują tapatybę, perimti naujus darbo įgūdžius. Kita pusė stengiasi nepamiršti ankstesnės tapatybės. Štai toks vidinis konfliktas, bet jis kiltų bet kurioje šalyje, ne tik Australijoje – toji pastanga pritapti ir žinojimas, kad taip ir netapsi savo pasirinktosios šalies dalimi, liksi išorėje, ne viduje, būsi svetimas – tiek buvusiems namams, tiek dabartiniams. Ta prieštara ir sukuria erdvę rašymui. O pati Australija... Visuomet maniau, kad čia esu laikinai, bet laikinumas tęsiasi jau penkti metai. Tipiška australe niekada netapsiu, bet viliosiu rasti savo vietą – ar vietas – ir savo žmones. Kad ir kur gyvenčiau, reikės iš naujo susikurti tapatybę, rašymą, namus.

Pokalbio pabaigai pasiskolinsiu Elenos Lappin iškeltą klausimą – kokia kalba sapnuoja emigrantai? Jis gal kiek retorinis, bet įdomu, ką tu atsakytum.

Emigrantai – kalbos našlaičiai: viena vertus, išvykę prarandame gimtosios kalbos saugumą, bet kartu – įgyjame galimybę patirti kitą pasaulį, atsiveriantį su nauja kalba. Sapnuoti pasiskolinta kalba, atrasti ją tarsi lobį, atrasti save – kitokią – toje kalboje.

O poetiškiau tariant, emigrantai sapnuoja ta pačia kalba – juk kartojasi gyvenimo išvykus stadijos: susižavėjimas ir nusivylimas, viltis ir netikėjimas, ryžtas užkariauti naują kalbą, perrašyti savo gyvenimo scenarijų svetima kalba ir suvokimas, kad galbūt to niekada nenutiks.

Ačiū už pokalbį.

Kalbino Sandra Bernotaitė

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje ir žurnale skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

